

До **Председателя** на Научното жури
определено със заповед № Р-109-318/07.08.2020г.
на Ректора на МУ-Варна.

РЕЦЕНЗИЯ

от проф. д-р **Росен Господинов Коларов, дм**
МУ гр. Варна, Факултет по дентална медицина, катедра по Орална хирургия
на дисертационен труд за присъждане на образователната и научна степен „доктор“

Област на висше образование: 7. Здравеопазване и спорт

Професионално направление: 7.2. Стоматология

Докторска програма: „Орална хирургия“

Автор: д-р **Стелиан Иванов Едрев,**
Докторант на самостоятелна подготовка

Катедра: Орална хирургия

Тема:

„Възстановяване на постоперативни дефекти на челюстните кости при приложение на костновъзстановителни материали, съдържащи тромбоцитни концентрати“.

Научени ръководители: Проф. д-р **Стефан Василев Пеев, д.м.н.** Проф. д-р
Тихомир Добринов Георгиев, д.м.н.

1. Общо представяне на процедурата и докторанта

Настоящата рецензия е изготвена въз основа Заповед на Ректора на МУ – Варна № Р-109-318 / 07.08.2020 г., с назначено Научно жури по процедура за публична защита на описания дисертационен труд.

Представеният комплект материали на хартиен и електронен носител са в съответствие от Процедура за придобиване на ОНС „доктор“ в МУ – Варна, Правилник на МУ-Варна чл. 24, ал. 6 и чл. 30, ал. 3 от ППЗРАСРБ, §5 от ПРАСМУ Варна, във връзка с протокол № 76/29.07.2020 г. с вх. № 105-883/29.07.2020 г. от проф. д-р Тихомир Добринов Георгиев, д.м.н., Ръководител на Катедрата по орална хирургия при МУ-Варна, с решение на Факултетния съвет на Факултета по дентална медицина по протокол № 27/04.08.2020 г. и ми бяха предоставени в законноустановения срок.

Докторантът е приложил 4 броя публикации, свързани с темата на дисертационния труд.

Всички документи са изготвени и представени изрядно.

2. Кратки биографични данни за докторанта

Д-р Стелиан Иванов Едрев е роден на 07.11.1967 г. в гр. Варна.

През 1992 г. завършва стоматология в Стоматологичен факултет на Медицински университет гр. Пловдив.

От месец август 1992 г. до месец май 1993 г. работи в Стоматологично отделение на Работническа болница гр. Девня.

От 1993 г. до месец септември 2014 г. работи в Дентален център I – ЕООД гр. Варна в Поливалентно, Специализирано и Хирургично отделение.

От 01.08.2006 г. до 14.09.2010 г. работи на втори договор в МБАЛ „Света Анна“ – АД в отделение по лицево-челюстна хирургия.

От 08.09.2014 г. и до сега д-р Едрев е асистент в катедра по Орална хирургия на ФДМ – гр. Варна.

Д-р Едрев има общ трудов стаж от 28 години.

През 1995 г. придобива специалност по „Обща стоматология“

През 2006 г. придобива специалност „Орална хирургия“.

През 2018 г. придобива специалност „Орална имплантология“.

Последната атестационна оценка на д-р Едрев е „добра“.

Д-р Едрев членува в:

- Български зъболекарски съюз (БЗС),
- Българско научно стоматологично дружество (БНСД)

Владее английски език на добро ниво.

3. Актуалност на тематиката и целесъобразност на поставените цели и задачи

Темата на дисертационния труд разглежда актуален и важен проблем за стоматологичната наука и практиката. Целта е формулирана ясно, задачите са определени правилно и са изпълнени със съвременни методи на изследване.

4. Познаване на проблема

В дисертационния си труд д-р Стелиан Едрев показва задълбочени знания по разработваната от него тема, а именно: **„Възстановяване на постоперативни дефекти на челюстните кости при приложение на костновъзстановителни материали, съдържащи тромбоцитни концентрати“**.

Направил е задълбочен критичен анализ на литературата, като е формулирал нерешените проблеми по темата, а именно:

- Отбелязва непрекъснатото усъвършенстване на различните материали и методи и технологии, прилагани в регенеративната дентална и орална хирургия, като в резултат на внедряването им във времето, постигнатите клинични резултати се подобряват.
- Съществуват разнообразни изследвания на многоцентрови рандомизирани контролирани проучвания, като е налице голямо разнообразие на анализирани клинични и лабораторни показатели при отделните публикации.

➤ Съществуват значителни демографски и клинични различия между конкретните контингенти от болни, което затруднява съпоставимостта на резултатите на съответните автори.

➤ Редица съвременни автори не отчитат въздействието на многобройни постоянно променящи се фактори върху специфичните характеристики на индивидуалните единици на наблюдение и окончателните оценки, съответно произтичащите от тях изводи за практиката.

➤ Има единични публикации от български автори в достъпната ни литература, посветени непосредствено на ефективното приложение на тромбоцитните растежни фактори в денталната медицина.

➤ Въз основа на горепосоченото възникна необходимостта от осъществяване на системно проучване върху ролята на PRP, приложена самостоятелно и/или в комбинация с колаген и автогенна кост, за възстановяването на дефектите на отстранените ретинирани зъби и радикуларни кисти.

Дисертантът показва умения за самостоятелно провеждане на научно изследване. Разгледал е различните подходи върху ролята на PRP, приложена самостоятелно и/или в комбинация с колаген и автогенна кост, за възстановяването на дефектите на отстранените ретинирани зъби и радикуларни кисти.

Освен това, д-р Едрев е изследвал ефектът на трите метода на лечение върху обективния показател на дефинитивното заздравяване на костта (рентгенологична костна плътност в центъра на постекстракционната рана), като е изследван с помощта на компютърна томография с конусообразни лъчи на шестия месец след операцията. Костната плътност е измерена по метода на Misch и Hounsfield и е посочена в единици по Hounsfield съгласно петстепенна скала.

Това е дало възможност на дисертанта да формулира ясно и точно целта на своето проучване, а именно: **„да се изследва въздействието на PRP, приложена самостоятелно и/или в комбинация с колаген и автогенна кост, върху следоперативното възстановяване на дефектите на отстранените ретинирани зъби и одонтогенни кисти“.**

Изложението е написано на добър научен език.

5. Методика на изследването

Реализирането на целта е постигнато чрез изпълнението на четири основни задачи, а именно:

1. Да се изследва влиянието на поставената в постекстракционната рана чиста PRP върху болката, отока на лицето и костната плътност непосредствено след операцията.

2. Да се изследва влиянието на поставените в постекстракционната рана PRP и колаген върху болката, отока на лицето и костната плътност непосредствено след операцията.

3. Да се изследва влиянието на поставените в постекстракционната рана PRP и автогенна кост върху болката, отока на лицето и костната плътност непосредствено след операцията.

4. Да се анализират в съпоставителен план зависимостите между споменатите показатели на индивидуалното качество на живот на болните при използваните три метода на консервативно лечение.

При така формулираните цел и задачи д-р Едрев разработва и работна хипотеза, а именно:

„Приложението на PRP непосредствено след операцията - самостоятелно и/или в комбинация с колаген и/или автогенна кост - може да подпомогне ефективното възстановяване на дефектите на отстранените ретинирани зъби и одонтогенни кисти“.

Клиничният материал обследван в дисертационният труд е както следва:

Изследвани са общо 66 болни с ретинирани зъби, 29 мъже (на възраст между 15 и 60 г.) и 37 жени (на възраст между 18 и 70 г.), и контролна група, включваща 24 болни на средна възраст от $26,73 \pm 6,45$ г., седем мъже на средна възраст от $30,00 \pm 5,35$ г. и 17 жени на средна възраст от $23,88 \pm 6,22$ г.

Освен тях са изследвани общо 42 болни с отстранени одонтогенни кисти, 26 мъже (на възраст между 15 и 82 г.) и 16 жени (на възраст между 27 и 68 г.), и контролна група, включваща 15 болни на средна възраст от $44,00 \pm 11,15$ г., 10 мъже на средна възраст от $40,86 \pm 11,42$ г. и пет жени на средна възраст от $46,75 \pm 10,89$ г.

Клиничният материал, подбран за изпълнението на поставените основна цел и задачи, е напълно достатъчен за разработването на дисертационен труд.

Единици на наблюдението са пациенти с ретинирани зъби и с одонтогенни кисти.

Признаците на наблюдението са по пол и възраст при пациенти с ретинирани зъби и с одонтогенни кисти, при които е проведено хирургично лечение на челюстните кости, формиращо костен дефект и в последствие запълнен с обогатена тромбоцитна плазма.

Време на наблюдението:

Проучването е осъществено в периода от 2017 г. до 2019 г.

Мястото на наблюдението е проведено в Медико-денталния център на Факултета по дентална медицина при Медицинския университет „Проф. д-р Параскев Стоянов“ – гр. Варна през периода между 01.01.2017 г. и 31.12.2019 г. вкл.

При изпълнението на поставените задачи са използвани следните методи на изследване и анализ на получените данни:

Статистически методи за анализ на данните:

За анализ и интерпретация на получените данни са използвани следните методи:

Описателни (дескриптивни) методи:

- алтернативен анализ – структурно разпределение на качествените променливи
- вариационен анализ – количествени променливи представени като средна величина, стандартно отклонение и стандартна грешка.

Методи за проверка на хипотези:

- t-тест на Student-Fisher за зависими и независими извадки, за сравняване на средни величини и на относителни дялове
- χ^2 (хи-квадрат) на Pearson – за анализ на категорийни признаци
- Еднофакторен регресионен анализ – за оценка на връзката между една променлива (фактор) и една променлива (следствие)

Графичен анализ:

Използва се за онагледяване на статистическите данни. Статистическите данни са обработени с програмния продукт IBM SPSS v. 23.

Статистическата достоверност е оценена при уронен на значимост от $p < 0,05$, а там, където е възможно и от $p < 0,001$. Определени са 95%-ни интервали на доверителност за средните величини.

6. Характеристика и оценка на дисертационния труд

Дисертационният труд съдържа 158 машинописни страници и е онагледен с 60 таблици и 26 фигури. Списъкът на цитираната литература включва 189 заглавия, от които 7 на кирилица и 182 на латиница. Съдържа всички необходими раздели за дисертационен труд.

Резултатите са изчерпателно и коректно описани, анализирани и интерпретирани.

Дисертационният труд завършва с изводи, основани на резултатите, обсъждането и направените обобщения от проучването.

7. Приноси и значимост на разработката за науката и практиката

В проучването са направени следните основни изводи:

1. Поставената в постекстракционната рана чиста PRP непосредствено след операцията намалява оценките на болката по зрителната аналогова скала и степента на

отока на лицето и повишава костната плътност в засегнатата челюст при болните с ретинирани зъби и одонтогенни кисти.

2. Поставената в постекстракционната рана PRP заедно с колаген непосредствено след операцията намалява в по-голяма оценките на болката по зрителната аналогова скала и степента на отока на лицето и повишава костната плътност в засегнатата челюст при болните с ретинирани зъби и одонтогенни кисти.

3. След поставянето в постекстракционната рана на PRP и автогенна кост непосредствено след операцията се постига още по-голямо намаляване на оценките на болката по зрителната аналогова скала и степента на отока на лицето и повишаване костната плътност в засегнатата челюст при болните с ретинирани зъби и одонтогенни кисти.

4. Установените от нас статистически достоверни разлики и зависимости между редица анализирани показатели доказват практическата значимост на проведеното изследване.

5. Постигнатите от нас резултати ни позволяват да препоръчаме поширокото приложение на PRP, PRP и колаген и PRP и автогенна кост в българската клинична дентална практика.

Въз основа на проучването и направените изводи в дисертационният труд са очертани следните приноси с оригинален и потвърдителен характер, както следва:

Оригинални научно-приложни приноси:

1. За първи път у нас е апробиран метод за комбинирано приложение на PRP с колаген или автогенна кост непосредствено след операцията върху постекстракционната рана на ретинираните зъби и радикуларни кисти.

2. За първи път у нас е съпоставен благоприятният ефект на PRP, приложена самостоятелно и в комбинация с колаген или автогенна кост непосредствено след операцията, върху възстановяването на костния ефект след отстраняването на ретинираните зъби и радикуларни кисти.

Приноси с потвърдителен характер:

1. Потвърждава се благоприятният ефект на поставената в постекстракционната рана чиста PRP непосредствено след операцията за намаляване на болката и отока на

лицето и за повишаване на костната плътност на засегнатата челюст при болните с отстранени ретинирани зъби и радикуларни кисти.

2. Потвърждава се благоприятният ефект на поставената в постекстракционната рана PRP заедно с колаген непосредствено след операцията за намаляване на болката и отока на лицето и за повишаване на костната плътност на засегнатата челюст при болните с отстранени ретинирани зъби и радикуларни кисти.

3. Потвърждава се благоприятният ефект на поставената в постекстракционната рана PRP заедно автогена кост непосредствено след операцията за намаляване на болката и отока на лицето и за повишаване на костната плътност на засегнатата челюст при болните с отстранени ретинирани зъби и радикуларни кисти.

Научните и научно-приложните постижения в дисертационния труд са основани на резултатите от проучването, направените изводи и последваща дискусия. Смятам, че така оформените резултати хвърлят нова светлина върху проблем, значим основно за ежедневната практика. Освен това основните постижения в труда са от значение и за научно-приложни търсения в тази насока.

8. Преценка на публикациите по дисертационния труд

Представени са четири публикации, свързани с дисертационния труд, като д-р Едрев е първи автор и в четирите публикации, а именно:

1. Edrev S, Gonkov I. Platelet-rich plasma applications in molar retention and dental cyst surgery. *Scripta Scientifica Medicinae Dentalis*. 2019;5(1):49-46.

2. Едрев С, Пеев С, Георгиев Т. Влияние на богатата на тромбоцити плазма върху костната плътност след екстракция на ретинирани молари и радикуларни кисти. *Български медицински журнал*. 2020;14(2):38-44.

3. Едрев С, Пеев С. Ефект на богатата на тромбоцити плазма върху болката и отока на лицето след екстракция на ретинирани зъби. *Варненски медицински форум*. 2020;9(2) (online first).

4. Едрев С, Пеев С. Ефект на богатата на тромбоцити плазма върху болката и отока на лицето при отстранени радикуларни кисти. *Варненски медицински форум*. 2020;9(2) (online first).

Отпечатани са в престижни списания, като едната е на английски език, а трите са на български език.

Получените в тях резултати удовлетворяват количествено и качествено законовите изисквания за дисертационен труд.

9. Лично участие на докторанта

Проведените изследвания и наблюдения на пациенти и произтичащите от тях изводи и приноси в дисертационния труд приемам за лично дело на автора.

10. Автореферат

Авторефератът съдържа 28 страници, онагледен е с 15 фигури и 2 таблици. Отразява коректно същността на проучването и резултатите, постигнати в дисертацията. Направените изводи са отразени в него.

Изготвен е съгласно изискванията на ЗРАСРБ и нормативната уредба на МУ – Варна. Отразява съдържанието на дисертационния труд.

11. Критични забележки и препоръки

Предоставеният ми комплект материали от дисертацията са пълни и в съответствие със ЗРАСРБ и правилника за прилагането му, както и с Правилника на МУ – Варна. Нямам забележки и препоръки.

12. Лични впечатления

Д-р Едрев е специалист с богат клиничен опит и много добри хирургични умения. Той е търсен специалист, а удовлетвореността от провежданото от него лечение сред пациентите му е много висока. Показва задълбочени познания в специалността „Орална хирургия“ и в специалността „Орална имплантология“. Предоставеният ми текст, показва задълбочено познаване на проблема и ми дава основание да го приема за негово лично дело.

13. Препоръки за бъдещо използване на дисертационните приноси и резултати

Препоръчвам на д-р Едрев да продължи задълбочените проучвания по избраната от него тема за дисертационен труд. Освен това, смятам че трудът му следва да бъде достъпен до практикуващите хирурзи. Той представлява безспорен интерес за клиничната практика.

ЗАКЛЮЧЕНИЕ

Избраната от д-р Стелиан Иванов Едрев тема за дисертационен труд **„Възстановяване на постоперативни дефекти на челюстните кости при приложение на костновъзстановителни материали, съдържащи тромбоцитни концентрати”** третира актуален проблем за стоматологичната практика и наука. В този смисъл темата е актуална и добре подбрана.

Литературният обзор е изчерпателен и дава ясна представа за съвременното състояние на разглеждания проблем. Завършва с критичен анализ, който е добра основа за проведените изследвания.

Клиничният материал и направените проучвания представляват интерес за стоматологичната практика и наука. Получените резултати в дисертационния труд, тяхното интерпретиране, както и представените публикации, свързани с него, приемам за лично дело на автора.

Дисертационният труд показва, че докторантът д-р Едрев **притежава** задълбочени теоретични знания и професионални умения по специалността Орална хирургия, като **демонстрира** качества и умения за самостоятелно провеждане на научно изследване.

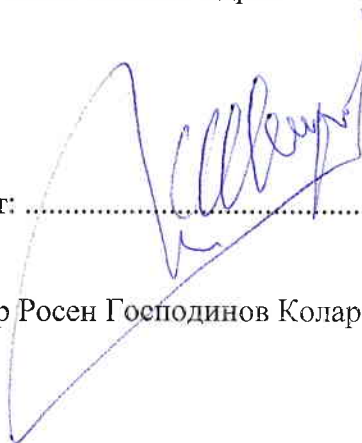
Въз основа на всичко отбелязано тук, приемам за изпълнени изискванията на Закона за развитието на академичния състав в Република България (ЗРАСРБ), Правилника за прилагане на ЗРАСРБ и съответния Правилник на МУ – Варна. Представените материали и дисертационни резултати **напълно** съответстват на специфичните изисквания на МУ – Варна.

В заключение: убедено давам положителна оценка на дисертационния труд на тема **„Възстановяване на постоперативни дефекти на челюстните кости при приложение на костновъзстановителни материали, съдържащи тромбоцитни концентрати”** и ще гласувам с **„ДА“** за присъждане на научната и образователна степен **„Доктор“** по научна специалност **„Орална хирургия“** на д-р Стелиан Иванов Едрев.

28.09. 2020 г.

Рецензент:

(проф. д-р Росен Господинов Коларов, дм)

A handwritten signature in blue ink, written over a dotted line. The signature is stylized and appears to be 'Rosen Gospodinov'.